

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 40. — Рівне: РДГУ, 2008. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

features of innovative pedagogical activity are considered as the variety of productive activity, the necessary component of which is creation. The role of experiment is exposed as a leading form and important constituent of innovative pedagogical activity. The value of pedagogical experience is described as a substantial source of innovative activity and selected criteria of his evaluation.

Key words: *innovative pedagogical activity, innovative experiment, pedagogical experience, teacher-innovator, educational systems.*

Одержано редакцією 25.01.2008.

УДК: 37.034

О. І. КОСАРЕВА

РОЛЬ СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ВИНИКНЕННІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Резюме. *В даній статті висвітлені результати експериментального дослідження ролі стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці та частоти виникнення конфліктних ситуацій в сім'ях з різними типами батьківського ставлення.*

Ключові слова: *стилі сімейного виховання, конфліктна ситуація, стратегії поведінки батьків, батьківсько-дитячі взаємини.*

Постановка проблеми. Мінлива соціальна ситуація в нашій країні загострила почуття особистої причетності індивіда до всього, що відбувається, і розширила рамки свободи реагування та поведінки, що призводить до збільшення конфліктності між людьми.

В останні роки науковий інтерес до проблеми конфлікту значно збільшується, що пояснюється підвищенням загального рівня конфліктності сучасного суспільства. На необхідність вивчення конфліктів в сім'ї вказували вітчизняні педагоги і психологи – О.Бодальов, Л.Виготський, В.Мясіщев, С.Якобсон тощо.

Зокрема, О.Бодальов та В.Мясіщев попереджали, що міжособистісний конфлікт переноситься дітьми важко, особливо, якщо вони опинились його безпосередніми учасниками [1; 5]. Автори вказували, що конфлікти можуть здійснювати різний вплив на дитину. З однієї сторони, вони ускладнюють психологічне життя, сприяють переходу на нові, більш складні рівні його функціонування, з іншої – можуть призвести до порушення гармонії взаємин з оточуючими людьми, затримати процес соціалізації особистості. Адже в дошкільному віці у дитини ще не сформована здатність виходити з несприятливих обставин в сім'ї самостійно, без допомоги дорослого, неадекватний контакт з яким може спровокувати виникнення конфлікту.

Характерні для кожної людини способи поведінки в конфліктній ситуації починають закладатися на ранніх етапах становлення особистості, в процесі активного засвоєння дитиною навколишньої дійсності, її включенням у широкую систему соціальних відносин, усвідомлення себе і свого місця в ній.

Особливо важливим з цієї точки зору виступає дошкільний вік як складний та суперечливий, а тому – пов'язаний з безліччю конфліктних ситуацій. Одним з важливих аспектів проблеми конфлікту, який відбувається з участю дитини, постає питання про конфлікти в сім'ї, які виникають між батьками та дітьми-дошкільниками.

Мета нашого повідомлення – встановити роль стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці.

Завдання нашого дослідження полягають в тому, щоб дослідити та охарактеризувати особливості поведінки батьків та дітей різної статі в конфліктних ситуаціях; виявити частоту виникнення конфліктних ситуацій в сім'ях з різними типами сімейного виховання.

Результати експериментального дослідження. Наше експериментальне дослідження ролі стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки у дітей дошкільного віку проводилось в декілька етапів. На першому етапі нашого дослідження ми поставили за мету виокремити експериментальну групу, яка характеризувалася конфліктними взаєминами батьків зі старшими дошкільниками. Експериментальна група виділялась на основі вивчення сімейної ситуації дитини, бесід та анкетування, проведених з дітьми та їх батьками. Нами був здійснений аналіз внутрішньосімейних взаємин, мікроклімату сімей. Внутрішньосімейні взаємини розглядались нами як конфліктні, якщо у відповідях батьки вказували на наступне: несприятлива конфліктна сімейна обстановка; прояви порушення у поведінці дітей; наявність у дитини труднощів при контактах з дорослими та ровесниками; безпідставне виникнення страхів у дитини; випадки підвищеної збудливості у дітей; наявність поганих звичок у дітей; наявність частих покарань дитини (в тому числі фізичних).

Результати опитування батьків свідчать, що для 54,9% сімей характерні названі проблеми, у 45,0% вони не виявляються такою мірою. Зважаючи на ці результати, ми виділили експериментальну та контрольну групу. Цей поділ був попереднім та умовним. Під час подальшого дослідження ми порівнювали отримані результати, уточнювали адекватність виділення контрольної та експериментальної груп.

На другому етапі нашого емпіричного дослідження ми вивчали поведінку батьків в конфліктних ситуаціях за допомогою методики К.Томаса. При вивченні поведінки батьків в конфліктних ситуаціях нами встановлено, що для батьків, яких ми попередньо віднесли до контрольної групи, характерними є такі стилі поведінки:

– 30,1% батьків обирають стратегію поведінки співробітництва. За такого стилю вони визнають право своєї дитини на власну думку і готові її зрозуміти. Співробітництво – це вирішення проблеми. Цей тип ґрунтується на переконанні учасників конфлікту в тому, що різні точки зору є результатом того, що кожен по-своєму розуміє, що правильно, а що ні. Це пошук нового, чого раніше не було і буде влаштовувати обидві сторони. До такого стилю потрібно прагнути.

– 5,9% батьків звертаються до стратегії поведінки суперництва. Для таких батьків характерне задоволення своїх інтересів за рахунок інших. За цього способу, для якого характерна сила, людина використовує всі свої здібності, щоб відстояти власну точку зору.

– вибір компромісної стратегії поведінки здійснили 20,1% батьків. Це середина між авторитарністю і пристосуванням, коли вирішення досягається шляхом взаємних поступок. Цей тип характеризується прийняттям так званої іншої людини, але лише до певної міри. Здібність до компромісу високо цінується між людьми, але буває так, що через деякий час можуть з'явитися дисфункційні наслідки компромісного вирішення, незадоволеність половинчастим рішенням, і конфлікт в дещо зміненій формі знов може виникнути, коли проблема, що існує, не була вирішена до кінця. Отже, в основі компромісу лежать взаємні поступки, але це не є спільне, якісне вирішення проблеми.

– вибір поведінки пристосування був відмічений у 10,0% батьків, для них характерна поступливість, яка передбачає відмову від власних інтересів, готовність пожертвувати ними заради іншої дитини.

– вибір унікальної стратегії поведінки продемонстрували також 33,7% батьків, ці люди надають перевагу рішенням відійти в сторону. Людина, що дотримується цієї поведінки, втрачає умови для продуктивного вирішення конфлікту, адже цей стиль умисний, коли проблема не значуща, а якщо проблема важлива, ця стратегія не веде до її вирішення.

Щодо батьків з експериментальної групи, то тут спостерігається зовсім інша картина: 54,8 % батьків обирають стратегію поведінки суперництва, адже ці батьки дуже часто задовольняють свої інтереси за рахунок власних дітей, незважаючи на їхні інтереси та погляди. 10,0% роблять вибір стратегії поведінки компромісу. 15,0% батьків у конфліктних сім'ях дотримуються стратегії пристосування. До співробітництва звертається 10,0% батьків, така ж кількість обирає стратегію уникання.

Метою наступного етапу нашого дослідження було вивчення стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях дошкільників різної статі. На цьому етапі ми використовували бесіди та спостереження за поведінкою дітей. результати цього етапу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Стратегії поведінки дошкільників різної статі в конфліктних ситуаціях

Спосіб поведінки в конфліктній ситуації	Хлопчики, %	Дівчата, %
Роблять по-своєму	20,0	19,5
Наслідують поведінку матері в конфлікті	35,5	50,5
Наслідують поведінку батька в конфлікті	45,5	29,8

Відмічено, що лише невелика кількість дітей-дошкільників поведуть себе в конфліктній ситуації по-своєму; більшість дітей наслідують поведінку своїх батьків, причому дівчата частіше наслідують матерів (50,5 % проти 29,8 %, $p < 0,05$) а хлопчики – батька (відповідно 45,5% та 35,5 %, $p < 0,05$).

За допомогою Опитувальника батьківського ставлення А.Варги, В.Століна на четвертому етапі дослідження визначалось батьківське ставлення, стереотипи поведінки, спілкування, сприйняття та розуміння дитини [2].

Дані, отримані за цією методикою, за всіма шкалами були розділені на три категорії: низькі тестові бали – від 0 до 33, середні тестові бали – від 34 до 66, високі тестові бали – від 67 до 100 (таблиця 2). У контрольній групі батьківське ставлення має таку специфіку:

– 50,2% батьків отримали низькі тестові бали за шкалою „Відторгнення”, що свідчить про те, що батьки поважають дитину, симпатизують їй, прагнуть проводити з нею багато часу, схвалюють її інтереси. 30,1% демонструють середні бали, що може бути інтерпретоване характером як ситуативне відторгнення дитини, коли ставлення батьків опосередковане характером поведінки дитини. 20,1% батьків отримали високі тестові бали, вони сприймають своїх дітей недостатньо успішними, непристосованими, невдалими, батьки, як правило, відчують щодо них роздратування;

– 44,9% батьків в цій групі отримали високі тестові бали за шкалою „Кооперація”, що засвідчує їх прагнення всебічно допомагати своїм дітям, співчувати, довіряти їм у спільній діяльності на засадах співробітництва. 30,1% батьків демонструють середні тестові бали, це може говорити про те, що батьки допомагають, співчують, довіряють своїй дитині, однак, обмежують ініціативу та самостійність дітей. 24,8% батьків отримали низькі тестові бали за цією шкалою. Це є свідченням того, що деякі батьки не цікавляться інтересами, захопленнями своїх дітей, не орієнтовані на співробітництво з ними;

– 40,2% батьків отримали високі тестові бали за шкалою „Симбіоз”, тобто вони прагнуть до симбіотичних взаємин з дитиною, відчують себе з нею єдиним цілим, намагаються задовольнити всі її потреби, позбавити труднощів та неприємностей. Для 50,2% характерні середні тестові бали, що є виявом тенденції до симбіотичних стосунків з дитиною;

– 14,7% батьків суворо контролюють дитину, вимагають слухняності та дисциплінованості, вони мають

високі тестові бали за шкалою „Авторитарна гіперпротекція”. 40,2% батьків схильні виховувати дитину, демонструючи свою перевагу над нею (середні тестові бали по цій шкалі). У 44,9% батьків у ставленні до дитини відсутня гіперпротекція (низькі тестові бали за шкалою „Авторитарна гіперпротекція”);

– у 20,1 % в батьківському ставленні є намір інфантилізувати дитину, приписати їй особистісну неспроможність (високі тестові бали за шкалою „Маленький невдаха”). 40,2 % батьків намагаються позбавити дитину труднощів життя та суворо контролюють дитину, тому що вона здається їм непристосованою, маленькою та слабкою (середні тестові бали за шкалою „Маленький невдаха”). У 40,2% батьків виявляється адекватне віку дитини батьківське ставлення, тобто вони отримали низькі тестові бали за шкалою „Маленький невдаха”.

Слід зауважити, що для батьківського ставлення в експериментальній групі характерне наступне:

– 75,2% батьків не приймають свою дитину (високі тестові бали за шкалою „Відторгнення”, 15,0% – демонструють ситуативне неприйняття дитини (середні тестові бали), 10,2% батьків емоційно приймають свою дитину (низькі тестові бали). Лише 10,2% батьків прагнуть до співробітництва з дитиною (високі тестові бали), 60,1% – прагнуть обмежувати ініціативу та самостійність дитини (середні тестові бали) і у 30,1% батьків невиявлений соціально бажаний образ батьківського ставлення (низькі тестові бали);

– для 10,2% батьків характерні симбіотичні стосунки з дитиною (високі тестові бали за шкалою № 3), у 50,0% спостерігається тенденція до симбіотичних стосунків з дитиною (середні тестові бали);

– для 54,8% батьків у ставленні до дитини характерним є авторитаризм (високі тестові бали за шкалою „Авторитарна гіперпротекція”), у 15,0% батьків намічається тенденція до авторитаризму (середні тестові бали) і у 30,1% в батьківському ставленні не виявляється дана тенденція (низькі тестові бали);

– для 69,9% батьків характерним є прагнення інфантилізувати дитину, приписувати їй особистісну неспроможність (високі тестові бали за шкалою № 5), для 30,1% характерна тенденція до інфантилізації дитини (середні тестові бали).

Нами також був зроблений аналіз, метою якого було виявлення частоти виникнення конфліктних ситуацій в сім'ях з різними типами батьківських взаємин. Результати аналізу свідчать, що найбільш часто конфліктні ситуації старших дошкільників з батьками виникають при таких типах сімейного виховання, як:

– „Маленький невдаха” у 69,9 % випадків, це свідчить про прагнення батьків демонструвати свою силу і відсутність любові до дитини;

– „Авторитарна гіперпротекція” (65,0%, $p < 0,05$); це характерно для сімей, де існує постійний натиск, авторитарний стиль опікування, погрози і навіть бійки;

– „Відторгнення” у 54,8 % випадків, $p < 0,05$.

Узагальнені дані представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Частота виникнення конфліктів старших дошкільників з батьками в сім'ях з різними типами сімейного виховання

№	Тип батьківського ставлення	Частота виникнення конфл.ситуацій, %
1.	Прийняття	20,8
2.	Відторгнення	54,8
3.	Авторитарна гіперпротекція	65,0
4.	„Маленький невдаха”	69,9
5.	Симбіоз	25,2
6.	Кооперація	19,9

Звідси стає зрозумілим, що оптимальним ставленням в сім'ях, коли частота виникнення конфліктних ситуацій мінімальна, можна вважати сімейне виховання за типом „Прийняття” та „Кооперація”.

„Симбіоз”, не дивлячись на його малоконфліктність, не може бути визнаним бажаним типом батьківського ставлення, оскільки в цьому випадку батьки зазвичай йдуть лише за бажаннями дитини, задовольняючи всі її потреби, а оскільки ці потреби разом з ростом дошкільника щоразу збільшуються, то батьки, в решті решт, не можуть їх задовольняти, що знову породжує конфлікти.

Нас цікавили також способи поведінки дошкільників в конфліктних ситуаціях. За даними Н.В.Ревенко, ці ситуації можна класифікувати за 4 категоріями [6]:

1. Ситуації з невербальними діями (відкриті агресивні дії, бійки, вчинки „на зло” батькам, перехід в іншу кімнату).

2. Ситуації з вербальними діями (вербальна агресія – образи, крик), запрошення посередника для переговорів, „договір” з батьками.

3. Ситуації з емоційними реакціями (плач, сильне хвилювання, переживання).

4. Ситуації із соматичними реакціями (виникнення головного болю, болю в шлунку, серці; тремтіння ніг, рук тощо).

Загалом, у дошкільників в конфліктних ситуаціях з батьками переважають невербальні способи поведінки (70,4% дітей із експериментальної групи та 45,1% – контрольної).

Були виділені наступні характеристики поведінки дітей контрольної групи:

а) поведінка, що спрямована на урегулювання конфліктних ситуацій за допомогою власних зусиль

(„Намагаюсь пояснити власну поведінку”);

б) поведінка, орієнтована по урегулювання конфліктних ситуацій за допомогою інших осіб, в тому числі із залученням посередника (звертаюсь за допомогою до бабусі, сестри”);

в) нормативна поведінка (прошу пробачити, якщо я вчинив неправильно”).

Узагальнені результати про способи поведінки дітей представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Способи поведінки дітей в конфліктних ситуаціях з батьками (%)

№	Способи поведінки в конфліктній ситуації	Контрольна група	Експериментальна група
1.	Конструктивні	70,4	20,0
2.	Неконструктивні	19,5	65
3.	Відсутність засобів вирішення конфліктних ситуацій	4,8	10,4
4.	Невизначені	4,8	5,2

Аналізуючи таблицю, можна відмітити, що діти із контрольної групи конструктивніше вирішують конфлікти з батьками. Діти з експериментальної групи достовірно більш конфліктні та поводять себе в конфліктних ситуаціях неконструктивно ($p < 0,05$); у 10,4 % відсутні конкретні способи вирішення конфліктної ситуації ($p < 0,01$); 5,2 % дітей експериментальної групи поводять себе невизначено, ситуативно в конкретній ситуації.

Неконструктивні способи поведінки дитини в конфліктній ситуації були поділені на такі групи:

– агресія („б'юся, плююся, кусаюся, можу кинути чимось в маму або тата”) – характерна для 40,0% дітей експериментальної та 4,8% дітей контрольної групи;

– унікаюча поведінка („Ховаюсь так, щоб мене не знайшли”) – проявляється у 50,4% дітей експериментальної групи, у тому числі у 5,2% – з соматичною реакцією („скажу, що болить голова, і вона потім заболить”);

– спроби опанування конфліктною ситуацією (переносу об'єкта дій: „Розбила бабусину улюблену чашку”, „Порвав мамині папери, які вона принесла з роботи” (35,0% дітей експериментальної групи); осмислення („заспокоюю себе: покричить, покричить і перестане”, „кажу, що дорослі себе всі часом так поводять”) – у 25,6% дітей контрольної групи та 15% експериментальної; переключення уваги („думаю про щось інше, набагато приємніше”, „пригадую, як ми їздили на море і як нам всім там було добре”) – властиве для 19,5% дітей контрольної групи; зміна діяльності („йду в іншу кімнату і вмикаю телевизор” – 15,2% дітей експериментальної групи та у 19,5 % дітей контрольної);

– 15,2 % дітей експериментальної групи не виявили бажання діяти в такій ситуації („нічого не роблю, ніяк не вирішую”).

Отже, можна стверджувати, що конфліктні ситуації з батьками в експериментальній групі носять переважно неконструктивний характер і характеризують такими ознаками: агресивні дії, унікаюча поведінка, спроби опанування конфліктною ситуацією (перенос об'єкту дій, осмислення, переключення уваги, зміна діяльності).

Висновки. Результати проведеного емпіричного дослідження ролі стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці свідчать, що конфліктні ситуації у взаєминах дітей з батьками виникають в сім'ях, де переважають такі типи сімейного виховання, як „відторгнення”, „авторитарна гіперпротекція” та „маленький невдаха”. Способи поведінки батьків експериментальної групи щодо дітей у конфліктних ситуаціях носять переважно неконструктивний характер; лише 19,7% дошкільників поводять себе в конфліктній ситуації по-своєму; більшість дітей наслідують поведінку своїх батьків, причому дівчатка частіше наслідують матір, а хлопчики – батька.

Перспективу нашого подальшого дослідження ми вбачаємо в створенні програм пропедевтичної роботи з батьками дітей дошкільного віку для попередження конфліктної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. – М.: Педагогика, 1982. – 272 с.
2. Варга А.Я. Тест-опросник родительского отношения / А.Я.Варга, В.В.Столин // Практикум по психодиагностике. – М.: МГУ – 1988. – С. 107 – 113.
3. Гиппенрейтер Ю. Как разрешать конфликты: [Несколько способов урегулирования семейн. конфликтов между детьми и родителями] // Наш малыш. – 2001. - № 1. – С. 68 -71.
4. Если в семье конфликт... / Е.Н.Корнеева. – Ярославль: Акад.развития: Акад.Холдинг, 2001. – 189, [1] с.: ил. – (Семейн. педагогика).
5. Мясищев В.Н. Психология отношений // Избр. психол. тр. / Под ред. А.А. Бодалева; Акад. пед. и соц. наук. – М.; Воронеж, 1995.– 356 с.
6. Ревенко Н.И. Психолого-педагогические особенности конфликтов дошкольников с родителями в семье и способы их разрешения: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Калужский государственный педагогический университет им. К.Э. – К., 1999. – 24 с.
7. Рояк А.А. Психологический конфликт и особенности индивидуального развития личности ребенка. – М.: Педагогика, 1988. – 120 с.

8. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах: Науково-методичний збірник / Відп. ред. В.Г. Постовий. – К.: ІЗМН, 1998. – 80 с.

Резюме. В данной статье представлены результаты экспериментального исследования роли стилей семейного воспитания в появлении конфликтного поведения в дошкольном возрасте.

Ключевые слова: стили семейного воспитания, конфликтная ситуация, стратегии поведения родителей, родительско-детские отношения.

The summary. The results of experimental research of role of styles of family education in appearance of conflict behaviour in preschool age are presented in the article.

Keywords: styles of family education, conflict situation, strategies of behaviour of parents, child-parental relations.

Одержано редакцією 18.02.2008.

УДК: 374. 2

Н.М. ЩЕРБАКОВА

ДО ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ

Резюме. В статті розглянуто особливості організації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення української літератури. Представлено компонентну структуру пізнавальної самостійності.

Ключові слова: пізнавальна самостійна діяльність, учнів, українська література, критерії та показники пізнавальної самостійності.

Постановка проблеми. Організація пізнавальної самостійної діяльності учнів у процесі вивчення української літератури є однією з актуальних проблем сьогодення. Вона характеризується взаємозв'язками методологічного, мотиваційного, змістового, науково-методичного, процесуального і результативного аспектів навчання. Комплексний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дали можливість зробити узагальнюючі висновки щодо стану проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності учнів та формування пізнавальної самостійності як одного із важливих аспектів емоційно-вольового та інтелектуального розвитку школяра. Доведено, що пізнавальна самостійність знаходиться у взаємозв'язку з іншими якостями особистості та впливає на формування її компетентності. Особливе значення для формування пізнавальної самостійності має література, яка розглядається як особливий шкільний предмет. Вивчення літературних творів сприяє розвитку творчої уяви, ініціативи, самостійності, логічного мислення учнів. В процесі вивчення учнями художньої літератури створюються необхідні умови для прояву пізнавальної самостійності школярів, реалізації їхніх задумів, а найголовніше формується мотивація і готовність до самостійного аналізу художнього твору.

Метою нашої статті є презентація рівнів сформованості пізнавальної самостійності учнів 7-9 класів у процесі вивчення української літератури за традиційною організацією навчального процесу в загальноосвітній школі.

Для цього ми визначили критерії та показники пізнавальної самостійності учнів 7-9 класів та охарактеризували типовий та індивідуальний рівні сформованості пізнавальної самостійності учнів.

Так, відповідно до компонентної структури пізнавальної самостійності були визначені такі критерії:

- 1) ставлення учнів до пізнавальної діяльності на уроках української літератури;
- 2) обсяг та якість знань, передбачених програмами з української літератури для учнів 7-9 класів, деякі вміння здійснювати пізнавальну діяльність;
- 3) здатність учнів проявляти вольові та контрольно-оцінні вміння в процесі вивчення творів української літератури.

Спираючись на ці критерії, було виділено основні показники. Відносно першого критерію такими показниками були:

- емоційне сприйняття змісту художнього твору під час його читання;
- пізнавальний інтерес до змісту літературної інформації;
- готовність виконувати пізнавальні дії відповідно до завдань.

Показниками другого критерію були:

- якість знань учнів, що відповідають вимогам програми та вміння їх використовувати у самостійній пізнавальній діяльності на уроках української літератури;
- вміння осмислювати художній текст та співвідносити його зі своїм досвідом і цінностями, тобто надавати йому особистісного смислу;
- вміння порівнювати, співставляти художні тексти різних жанрів.

Третій критерій характеризується такими показниками:

- наполегливість у переборенні труднощів під час виконання пізнавальних завдань без сторонньої допомоги;
- вміння відбирати відповідно до мети чи потреб інформацію, використовувати її для досягнення позитивного результату, вміння будувати припущення про можливі причини та наслідки явищ матеріального та ідеального світу, висувати гіпотези, обґрунтовувати їх;

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ	4
<i>Малафійк І.В.</i> Антон Семенович Макаренко і педагогічне мислення.	7
<i>Пашко Л.Ф.</i> Педагогічне мислення сучасного вчителя в контексті філософського світогляду А.С. Макаренка.	9
<i>Фролов А.А.</i> Социально-педагогическое мышление А.С.Макаренко: базовые понятия педагогики, их структура.	12
<i>Семенюк-Іванюк Л.Ю.</i> Ідеї розвитку педагогічної логіки А.С. Макаренка в умовах сучасних педагогічних інтерпретацій.	14
<i>Терешко Л.В.</i> Проблема соціально-педагогічної технології у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.	19
<i>Нечипорук Л.І.</i> Ідеї синтетичної педагогіки А. С. Макаренка в контексті ноосферної освіти.	21
<i>Колесніков С.А.</i> Спільна робота сім'ї та школи з формування музичної культури молодших школярів у світлі педагогічної концепції А.С. Макаренка.	24
<i>Симоненко Л.І.</i> Соціальний захист дітей та молоді в аспекті теоретико-методичної спадщини А.С. Макаренка.	27
<i>Малафійк І.В.</i> Розвиток знання - провідна ідея сучасної дидактики.	29
<i>Колос Ю.З.</i> Педагогічне мислення викладача вищої школи в контексті формування інформаційно-технологічної компетентності студентів.	39
<i>Тимошук Л.В.</i> Формування досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу у педагогічній спадщині А.С. Макаренка.	41
<i>Илалтдинова Е.Ю.</i> Официальная педагогика и общественно-педагогическая инициатива как факторы развития педагогической теории (постановка проблемы).	44
<i>Яковенко К.Ю.</i> Формування педагогічного мислення майбутніх соціальних педагогів у процесі вирішення педагогічних ситуацій у роботі з обдарованими учнями у загальноосвітніх навчально-виховних закладах.	46
<i>Крат І.В.</i> Школа і освіта на Волині напередодні створення Едукаційної комісії (1773 р.).	47
<i>Джеджерера О.В.</i> Громадські об'єднання як засіб творчої активізації студентів.	51
<i>Джеджерера К.В.</i> Комунікативний потенціал громадських студентських об'єднань.	55
<i>Останчук М. В.</i> Цілісне мислення при розвивальному навчанні.	60
<i>Єфремов С.В.</i> Інтеграція у змісті професійно спрямованої науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ століття.	65
<i>Оксенюк О.В.</i> Формування національних цінностей в учнів у контексті сучасного педагогічного мислення.	69
<i>Борисюк Л.Р.</i> Наукові принципи роботи педагога з обдарованими дітьми.	72
<i>Шокало А.В.</i> Практичний досвід формування сучасної мовної освіти у Франції.	75
<i>Галатюк Ю.М.</i> Теоретичні й методичні аспекти формування інтелектуальних умінь у контексті навчально-пізнавальної діяльності.	78
<i>Онопрієнко О. В.</i> Проектна діяльність як інтегративна модель навчальної діяльності молодших школярів.	84
<i>Щербакова К.Й., Зайцева Л.І.</i> Сучасні підходи до навчання старших дошкільників розв'язання арифметичних задач.	87
<i>Юринець О.</i> Формування педагогічної відповідальності студентів коледжу.	90
<i>Пелех Ю.В.</i> Формування ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності.	94
<i>Тадєєва М.І.</i> Історико – педагогічний досвід становлення іншомовної освіти в Росії та Україні (XVIII – XIX століття).	97
<i>Петрук Л.П.</i> Місце та роль риторики у формуванні мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю.	100
<i>Винар В.П.</i> Формування творчого мислення майбутніх вчителів початкової школи як передумова розвитку творчого потенціалу особистості.	103
<i>Свіриць К.О.</i> Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи у контексті сучасного педагогічного мислення.	105
<i>Тадєєв П.О.</i> Різні підходи до поняття «обдарованість» в психолого-педагогічній науці США.	109
<i>Бордюк М.А.</i> Парадигма вивчення природознавства студентами гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів в умовах нового інформаційного простору.	113
<i>Яничур М.С., Єзерська Н.Р., Зброжек Д.Г.</i> Підготовленість майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.	115
<i>Цимбалару А.Д.</i> Семантика понятійного апарату проблеми педагогічного проектування.	121
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна педагогічна діяльність як чинник розвитку освітніх систем.	127

Косарєва О.І. Роль стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці.	132
Щербакова Н.М. До вивчення особливостей пізнавальної самостійності учнів 7-9 класів.	136
Забута Т.В. Дитяче самоврядування в педагогічній теорії та практиці: ретроспективний огляд.	140
Мельничук Л.В. Соціальний розвиток молодших школярів у світлі педагогічного досвіду А.С. Макаренка.	147
Трофимчук О.І. Етнопедагогічні основи у вихованні музикантів-інструменталістів.	150
Михайлова Л.І. Проблема моральної свідомості у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського.	153
Примак О.П. Формування в учнів початкової школи уміння вчитися в процесі вивчення табличних випадків арифметичних дій.	157
Марко В.Ю. Поняття духовності сучасного вчителя.	163
Фарина Н.П. Виховання студентської молоді в контексті творчого шляху Володимира Івасюка.	166
Тепла М.Й. Психолого-педагогічні особливості спілкування та спільної діяльності дошкільника з дорослими та однолітками.	168
Відомості про авторів.	172

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Малафійк І.В.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 15.09.2008 р. Підписано до друку 31.10.2008 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 26,2. Обл. вид. арк. 26,7 Замовлення № 69/1. Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 40.— Рівне: РДГУ, 2008.
— 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20